

Sallingelunde Mølle.

I en gammel Fortegnelse over Maribo Klosters Breve fra 1624 findes nævnt blandt Klostrets Pergamentsbreve et Tingsvidne fra 1424 om Lunde Mølle. Det er Sallingelunde Mølle, der her omtales for første Gang. Fra 1442 havde Klostret en Vidisse (d.v.s. Genpart) af et Tingsvidne om Lunde Mølle, et Skødebrev fra 1490 paa en Ager til Lunde Mølle, og fra 1496 et Tingsvidne om en Skov til Lunde Mølle. Af disse Breve synes det uomtvisteligt at fremgaa, at Klostret paa denne Tid ligesom senere ejede Møllen.

De næste Efterretninger om Sallingelunde Mølle kommer ikke før et Hundrede Aar senere. I Jacob Madsens Visitatsbog nævnes det ved Aaret 1591, hvor mange Møller der findes i Hillerslev Sogn. Der er:

1. Lunde Mølle, 1 Quern, 2. Gelskoffs Mølle, 1 Quern,
3. Ebbis Mølle, 2 Querne. Løber alle aff Bolting Aa."

I Nyborg Lens Skattemandtal 1610 findes anført:

"Hans Møller bruger Avl, bor i Lunde Mølle." Men 1611 og følgende Aar er der ikke mere nogen Avl til Møllen. Hans Møller bebor den til 1619, fra 1619 og til 1643 Rasmus Møller, der heller ikke har Avl, og 1636 8/11 udstedes der et Tingsvidne om, "at Sallingelunde Mølle er avlægs og ubrugelig over Aar og Dag, saa kongelig Majestæt ikke kan faa nogen Skat deraf." Og i Afkortningen i Mandtallet hedder det-" Sallingelunde Mølle, som er uden Avl, er øde efter medfølgende Tingsvidnes Bemelding." Fra 1637 har den i Mandtallene kun Bemærkningen "er øde, regnes ikke."

I Maribos Klosters Jordebog 1619/20 findes blandt Klostrets fynske Gods i Sallinge Herred 1 Gaard i Lunde, som bebos af Peder Nielsen (L III - 21) og skylder i Landgilde 3 Ørtug Byg $\frac{1}{2}$ Tønde Smør $\frac{1}{2}$ Daler Gæsteri, og Lunde Mølle, som bebos af Rasmus Møller og skylder 15 Pund Mel, af en Vænge 1 Fjerding Smør.

1620 besluttedes det at ophæve Maribo Kloster. Ophævelsen fandt Sted i Foraaret 1621, og 1623 skænkedes dets Gods til Sorø ridderlige eller adelige Akademi, der nu blev oprettet.

Klostergodset var dog ikke helt ubehæftet ved Overdragelsen til Akademiet, de endnu levende Klosterjomfruer maatte forsørges deres Livstid. Derfor tillagdes det fynske Gods de 3 Jomfruer Lisbet Skinkel, Sophie Lindenov og Berte Skinkel, og en Del af det jyske Sara Hedenstrup og Anna Basse. Lisbet Skinkel døde dog snart, og hendes Part af det

fynske Gods blev derefter frit (fra 1625/26). Sophie Lindenov derimod giftede sig. Om dem begge og om Lunde Mølle hedder det i Akademiets Regnskab 1635/36:

"Omdraget med Lunde Mølle i Fyn, som er ganske øde, og paa 8 Aars Tid
"aldeles ingen Landgilde deraf er udgivet, som skylder aarligen
"15 Pund Mel fynsk Maal, er 37½ Tønder, som er ført til fuld Indtægt
"i Jordebogens Summarum, Kortet deraf først i otte Aar den tredie
"Part for Jomfru Lisbet Skinkel, som igen er falden til Akademiet
"efter hendes Død, aarligen 12½ Tønder Mel, er Mel 2½ Løst(d.v.s.
"100 Rdr.) I lige Maade paa to Aars Tid Jomfru Sophie Lindenovs
"Part, formedelst hun haver forandret sig (d.v.s. giftet sig), og
"derfor er falden til Stedet igen, kortes hvert Aar 12½ Tønder,
"er Mel 25 Tønder."

Tingsvidne 1635.

Afkortningen af de 2 Trediedele af Landgilden af Møllen grunder sig paa et Tingsvidne, som Laurits Nielsen i Odense fik udstedt paa Sallinge Herredsting 3. Februar 1635, hvori Vidnerne forklarer:
"at det er dem fuldt vitterligt, at Lunde Mølle er meget afløgs
baade udi Møllehus, Kvarne, Slusen, Hjul, Skærværk og Karne,
saa Mølleren ikke kan tjene sit Landgilde dermed." Hvem Laurits
Nielsen i Odense er, og hvad han kan have haft med Møllen at gøre,
vides ikke.

Fra 1637 faar Sara Hedenstrup Indtægterne af 1/3 af alt det fynske Gods og saaledes af Møllen og Gaarden i Sallingelunde, som det fremgaar af følgende Bemærkning i Maribo Klosters Lens Regnskaber:
"Givet til Genant. Er forlenet til ærlig og velbyrdig Jomfru
Sara Hedenstrup hendes Livs Tid aarligen den 3. Part af alt det
fynske Gods i Stedet for hvis Gods, som hun naadigst var med
forlenet udi Jylland."

En lignende Bemærkning findes i de følgende Regnskaber til 1651/52.

1636/37 afkortedes hele Melafgiften, 15 Pund eller 37½ Rdr.
Mel, men 1637/38 kun de 2 Parter af de 15 Pund Mel og den 1 Fjerding
Smør, d.v.s. af Melet 25 Rdr. og af Smørret 1 Otting og 10 Skaalpund.
Den 3. Part fik jo nu Sara Hedenstrup, og saaledes bliver det ved
til 1651/52, da hele Landgilden afkortes. De 15 Pund Mel er sat til
30 Rdr., og den ene Fjerding Smør til 4 Rdr.

Af Lunde Mølledan og Grund blev der ogsaa svaret en Afgift for Aarene 1644 og 1646 med 10 Kurant Daler aarlig, der for begge Aar tilsammen angives til 16½ Rdr. 1 Mk. med den Tilføjelse, at "saadan Indtægt var ikke forgangen Aaringer." Samme Afgift forekommer igen i Regnskabet 1651/52, hvor de 10 Kurant Daler er sat til 8 Rdr. 32 Sk. men her tilføjes, at det var ligesaa forleden Aar.

Ved denne Tid bliver Møllen paany opbygget og sat i Stand, som det ses af følgende Bemærkning i et Bilag til Regnskabet 1651/52: "Lunde Mølle, Hein Møller, staar i Aar Møllen endnu udi Bygning, som Mølleren selv til des haver bekostet, og endnu intet kan male."

Næste Aar (1652/53) faar Møllen afkortet 23 Ørtug (ca. 29 Tdr.) Mel, "og Resten er forlenet Jomfru Sara Hedenstrup hendes Livs Tid som udi Regnskaberne aarligen føres til Omdrag."

Resten af Landgilden, d.v.s. en Trediedel af den hele Landgilde, Møllen stod for, er 1654/55 oppebaaret af Sorø Akademi, i hvis Regnskaber findes anført: "Lunde Mølle, Hein Møller, Smør 1 Fjerdings og 7 Ørtug Mel, som han aarlig, naar han yder det til Sorø Akademi, skal give 20 Skilling dansk for Skeppen, enten det er let eller dyre."

Sara Hedenstrup er formodentlig nu død, og hendes Trediedel er faldet tilbage til Akademiet, medens de to andre Trediedele fremdeles eftergives.

Heiden Dideriksen

Hein Møller eller Heiden Dideriksen havde fæstet Møllen 1650. Han var allerede da en gammel Mand, født i 1570'erne eller 1580'erne, og skal efter eget Sigende stamme fra Tyskland - "jeg fattige, fremmede tyske Mand, som har boet her i Danmark i 40 Aar," skriver han 1664 i et Bønskrift til Kongen - og efter Navnet at dømme er det troligt nok. Allerede i 1620'erne træffes han i Vilholms Mølle i Birkende Sogn, hvor han 1629 stævnedes Landsdommeren for en Dom, denne havde afsagt over ham paa Fynbo Landsting 1624 angaaende nogle Naboers Kreaturer, som var gaaet ind paa hans Mark, og som han havde drevet tilbage paa Naboernes, hvor de havde gjort Skade i Kornet. Her vandt han Sagen. Men saa heldig var han ikke, da en af hans tidligere Tjenestepiger 1629 udlagde ham som Fader til hendes Barn. Trods hans Benægtelse med Ed gik Dommen ham imod baade ved Herredsting og Landsting, og ved Rettertinget dømtes han 1630 til, at han enten

skulde værge sig efter Loven eller bøde efter Recessen. Da han undlod at opfylde Dommens Bestemmelser, satte hans Sognepræst ham omsider i Band Søndagen før Allehelgensdag 1630, hvorved han udeluktes af Menigheden (jfr. Forordn. af 27/3.1629 § 12). Han stævnedes imidlertid Præsten for Provsteretten, og da Dommen her gik ham imod, stævnedes han Provsteretten for Odense Konsistorium, der spurgte ham, om han vilde bekende at være Barnefader og tage Afløsning eller værge sig efter Loven. Da han hverken vilde gøre det ene eller det andet, stadfæstede Konsistoriet Provsteretsdommen 5. Oktober 1631. Denne Stadfæstelse indstævnedes han for Rettertinget 14. Oktober 1631 og begærede ydmygeligen at måtte stedes til Sakramentet. Her faldt dog ingen Dom. Maaske har Heiden Møller bekendt sin Forseelse eller kunnet rette for sig, thi 14. Juli 1632 har Biskoppen skrevet i sin Dagbog, at han har skrevet til Sognepræsten i Marslev, hvortil Birkende var Anneks, at han skulde løse Heiden Møller af Bandet, og 1. August har han paa Møllerens Anmodning leveret ham hans Brev tilbage, hvori han vel har gjort de nødvendige Indrømmelser.

Da Heiden Møller overtog Sallingelunde Mølle, havde den staaet øde en Sned Aar, da ingen vilde fæste den paa Grund af dens høje Skyld, 15 Pund Mel og 1 Fjerdings Smør. For at faa en Fæster til at antage den, maatte Afgiften nedsættes, og med dette for Øje blev Møllen 1649 synet og takseret, og der blev givet Overslag over, hvad det vilde koste at opbygge den, og hvor meget dens Landgilde med Billighed kunde sættes til, og derpaa blev den 1650 bortfæstet til Heiden Møller.

Akademiet i Sorø sælger 11. Juni 1661 Møllen til Sten Brahe paa Fjellebro. - Skødet er paa Kongens Vegne underskrevet af Hofmesteren paa Sorø Akademi, Jørgen Rosenkrantz.

Slutbemærkninger om denne aggressive Møllers

mange mærkelige Transaktioner.

Med dette Salg begyndte langvarige Stridigheder med Heiden Møller, der mente at have større Fordel af at være Kongens (Akademiets) Fæster end at være Fæster under Fjellebro.

Nogen Tid efter Salget 1661 afholdtes der igen Syn paa Møllen. Stuehuset var paa 8 Fag og havde staaet langsommelig Tid, førend Heiden Møller kom dertil, det trængte til nye Fodstykker og manglede Langhalm. Møllehuset paa 5 Fag var indbygget til Stuelangen og havde 1 Kværn, men var nogenlunde ved Magt. Selv foregav Heiden Møller,

at han havde bygget Møllen paa et øde Sted og dertil anvendt 400 Rdr. i Aarene 1651 og 1652 uden at være blevet hjulpet med andet end lidt Træ, samt opført en Mølledæmning, hvortil gik 4 - 5000 Læs Jord. Hermed forholdt det sig dog anderledes. Baade havde han faaet langt større Hjælp, og de gamle Huse, som stod der før hans Tid, de stod der endnu og var kun blevet repareret af ham, saa hans Bekostning havde ikke været særlig stor.

Da Heiden Møller ikke vilde godkende Sten Brahe som sin rette Husbond og nægtede at svare ham den Landgilde, der var forfaldet til 1. Maj 1662, før han saa Kongens Følgebrev, blev han ved Herredstinget 24. Maj 1662 dømt til at have Møllen forbrudt og straks at undvige den og svare den forfaldne Landgilde. Ligeledes nægtede han at indbetale sin Skat til Sten Brahe og maatte vedgaa at have hugget 4 Bøge og 4 Ege paa Laurits Olsens Gaards Grund i Sallingelunde.

Herredstingsdommen blev stadfæstet først af Landstinget 20. August 1662 og derpaa af Højesteret 11. Juni 1663. I et Bønsskrift til Kongen havde Heiden Møller bedt om, at han, hans Hustru og Sønner maatte beholde Møllen deres Livs Tid, ligesom tilforn for aarlig Afgift efter hans Fæstebrevs Indhold.

Da Højesteretsdommen 9. November 1663 blev oplæst for ham i hans eget Hus i Herredsfogdens og fleres Nærværelse, svarede han, "at han intet agtede samme Dom, thi hans Majestæt vidste intet af den at sige, Aarsagen hans Majestæt sad intet Retten den Dag, og saadanne Domme kunde hvem som helst bekomme. Og i det samme gik han frem til Skiven (Bordet), som Dommen laa paa, og tog Dommen i sin Haand og saa paa Seglet, som sad for den, og der han den havde set, lagde han Dommen fra sig igen paa Skiven og slog paa Seglet med sin Haand, som sad for samme Dom og sagde, dette Segl er intet Kongens Segl, mens det er et falsk Segl, og sagde derhos, han vilde intet svare Sten Brahe, førend han saa hans Majestæts Brev, og hans kongelige Majestæt selv skrev hannem til derom. Og i det samme stak han sin Haand i sin Lomme og tog op en stor Lærreds Pengepose med en Del Penge udi og sagde, omendskønt saa skulde være, jeg Sten Brahe skulde tjene, da er her Penge, som jeg kunde betale hannem med. Og der han ovenbemeldte Ord havde talt, blev hannem foreholdt, han skulde betænke sig og vide, hvad han sagde. Da svarede han, at hvis han havde sagt, det vilde han gestendig være og staa hos og intet vilde svare Sten Brahe, førend han saa hans kongelige

Majestæts eget Brev. Thi førend han enten skulde svare Sten Brahe eller efterkomme den Dom, som nu for hannem er læst, da skulde han før lade sig tage og sætte paa det blaa Taarn i København og lade Rotter og Mus sig fortære, og agtede ingen, førend han fik hans Majestæts eget Brev. Og dersom saadanne Domme skulde have Gange, da stjal de Kongens Gods og Ejendom det bedste bort."

Dette førte til en Dom ved Herredstinget 20. Maj 1665 (for Majestætsfornærmelse), hvorefter Heiden Møller skulde straffes paa Bremerholm i Fængsel og Jærn hans Livstid, andre slige til Rædsel og Afsky, samt have sin Boslod forbrudt.

Hvorlange Heiden Møller har været paa Bremerholm, vides ikke, men allerede 1670 bor han i Lunde Mølle paa Nordfyn og indlader sig her i nye Retssager.

Ifølge Tingbogen siger Heiden Møller selv 1664, at han er 60 Aar gammel. Der er vel ingen, der har vidst rigtig Besked; men Lunde Sogns Kirkebog for Aaret 1676 indeholder følgende:

"Den 3. Maji er begravden Heiden Møller, som var

"105 Aar gammel."

Han døde netop Aaret, før den store Ulykke ramte hans Slægt.

Heiden Møllers

udskejende Slægt.

Heiden Møller levede sine sidste Dage i Lunde Sogn, hvor hans Søn, Anders Heidensen, besad Møllen. Heller ikke han har været af de fredssommeligstem siden han 1698 paa sin Hustrus Forbøn fik Oprejsning, efter at han var blevet dømt for Vold mod Herredsfogden i Lunde Herred efter Lovens 6 - 4 - 18, og som Følge af, at han ikke kunde udrede sine Voldsbøder saa hurtigt, som Loven bød, var blevet forfulgt paa Are og Fred og paa 4 Aars Tid maatte fare som fredløs Mand.

Heiden Dideriksens anden Søn, Diderik Heidensen, som boede i Langsted Mølle ved Verninge, var heller ikke af de gode. Han var første Gang gift med en Datter af den rige Jørgen Rakker i Hillerslev, og ved sit Ægteskab med hende var han blevet sat i Stand til at fæste Langsted Mølle. Gennem en Del Aar begik han adskillige grove Forbrydelser uden at blive opdaget, indtil han 1677 sammen med sin Søsters Mand, Peder Dal i Ørbøklunde Mølle, stjal to Møllesten i Glamsbjerg Mølle, og det førte til hans Paagribelse. Den ene Møllesten fik Svogeren med sig til Ørbøklunde, den anden havde Diderik Møller først lagt ved Langsted Mølle, men siden vilde han age den tilbage igen.

Han kom dog ikke længere end ud paa sin Mark, hvor han gravede den ned.

Glamsbjerg Mølle hørte under Odense Hospital, som satte en Under-søgelse i Gang. Derved blev Stenen paa Marken fundet, og Diderik Møller blev anholdt og ført til Fængslet i Odense. Nu kom alle hans øvrige Forbrydelserrfor Dagen. Han maatte tilstaa, at han sammen med sin anden Kones Broder, Niels Rasmussen i Norup, for nogen Tid siden var brudt ind paa Krengerup og havde stjaalet en liden Bryggerkedel og 12 Halvottinger Smør. For nogle Aar siden havde de begge paa Krengerup stjaalet Fogden Niels Sørensens Klæder. Heraf fik Diderik Møller til sin Part 3 Kjortler, en af mørkebrunt, graat Klæde med Ræv underforet, som han solgte til sin Broder Anders Hejdensen i Lunde Mølle, samt et Par fine sorte Klædesbukser, en anden Kjortel af fint sort Klæde med noget mørkagtigt For og støbte Sølvknapper. Denne overlod han til en Rytter under Major Bille og laante der paa 18 Sletdaler. Den tredie Kjortel med Kramtøj underdragen fik Ladefogden Peder Madsen paa Gelskov, fordi han havde kavtioneret for ham hos hans første Kones Broder, Hestegilder Jonas Jørgensen. Niels Rasmussen gav ham 18 Sletdaler, fordi han ikke fik saa meget til sin Part. Han fik bl. a. et Par Bukser, hvoraf han siden lod gøre sin Kone en Trøje og en foret Muffe.

Det var mest Niels Rasmussen, med hvem han tog ud paa sine Togter. De havde forgangen Aar taget 4 Kvier i Gelskovs Lykker og slagtet dem i Niels Rasmussens Kohus. Aaret forud var Diderik Møller med til at slagte et sort Kvienød i Niels Rasmussens Lykke, som denne havde stjaalet et eller andet Sted. Paa Brobyværk stjal de en Del Jerntøj. Niels Rasmussen havde sammenbøjet et Stykke Jern og brugt det til at stemple Træer med i Krengerup Skov, siden hentede de de stemplede Træer.

Diderik Møller bekendte endvidere, at han havde taget en Del Penge og 5 Sølvskeer af et Skrin hos sin forrige Hustrus Moder. De to Sølv-skeer fik hun igen, den ene fik hans Søster, som var gift med Peder Dal, dengang boende i Gelskovs Mølle, hvor det stjaalne Skrin blev brændt.

Men Diderik Møller havde langt værre Ting paa Samvittigheden. Da han ikke kunde vente at faa flere Penge med sin første Hustru, brød han sig ikke mere om hende og har foretrukket at blive gift med en Søster til Niels Rasmussen, Dorte Rasmusdatter, som var Enke og havde en Gaard. Til hende fortslte han, at han havde i Sinde at forgive sin Hustru. Dorte Rasmusdatter spurgte ham, hvordan det da vilde gaa, hvis det kom op, hvortil han svarede: "Det er ikkun nogle Kæltringer, de kan ikke hævne sig."

Paa Diderik Møllers Begæring skaffede Dorte Rasmusdatter ham en Krukke Honning, som han vilde give sin Hustru, der laa i Barselseng,

275
i det Haab, at hun vilde dø deraf. Da Dorte Rasmusdatter ikke havde kommet Gift i Honningen, og Diderik Møllers Hustru ikke døde, købte han selv paa Apoteket i Odense noget vitrum antimoni til at give hende ind. Han fik sin Moder, Sidsel Andersdatter, med til at koge en Potte Hønssekødsuppe og at give Hustruen det tilligemed Giften, som han selv havde kommet i Suppen, hvorefter Moderen rejste bort. Omtrent 12 Dage efter døde Hustruen.

Endnu bekendte Diderik Møller, at hans Svoger Peder Dal med sin Økse slog en Karl ihjel, som kaldtes gamle Anders, og det skete paa Verninge Mark. Gamle Anders havde hidtil gaaet i Langsted Mølle og havde nok vidst for meget, hvorfor det var bedst at faa ham af Vejen.

Forhøret over Diderik Møller fandt Sted paa Odense Herredsting 22. Maj 1677, men inden næste Tingdag var han bortrømt fra Fængslet. Niels Rasmussen var allerede forsvundet, inden han kunde blive anholdt.

Skønt Herredsfogden fandt Dorte Rasmusdatters Fortielse af, hvad Diderik Møller havde sagt til hende om at forgive sin Hustru og derpaa siden havde ægtet ham, højst forkastelig, kunde han ikke finde nogen Lovens Bogstav, som egentlig forklarede en saadans Straf, hvorfor han indskød Sagen for en højere Domstol. Med Hensyn til Diderik Møller var der ingen Tvivl. Ved Landstinget blev han 8. Juli dømt til, naar han kunde paagribes, at straffes paa sin Hals med et Sværd, hans Hoved at sættes paa en Stage med en Galge over, og Kroppen at klæde Stejle og Hjul. For hans Moder kunde der heller ikke være nogen Tvivl om Udfaldet; hun idømtes ogsaa Dødsstraf.

I November lod Odense Hospital bekendtgøre paa Landstinget, at der vilde blive gjort Udlæg i Diderik Møllers Bo til hans Kreditorer, efter at han "for hans onde Bedrifter, morderiske Gerninger og Tyveri var blevet anholdt, men var brudt ud af Fængslet og siden dømt til Stejle og Hjul."

Sallingelunde Mølle efter 1666.

Snart efter at Heiden Møller for sidste Gang havde forladt Sallingelunde, er der kommet en ny Fæster, Rasmus Nielsen Bryde, som er i Møllen i Juni 1666 og er der til 1691. Med ham kommer der roligere Tider. Møllen fik vel ogsaa nu større Søgning, siden den var kommet under Fjellebro, da Fellebros Fæstere i Byerne omkring Sallingelunde blev anmodet om at søge dertil allerede i Heiden Møllers Tid.

284 33.

I Markbogen 1682 har Takseringsmændene beskrevet Møllen saaledes:
"Ved Byens Mark ligger en Mølle, kaldes Sallinge Lunde Mølle. Er en Græsmølle, haver 1 Hjul, drives af underfals Vand, stemmer $1\frac{1}{4}$ Alen Vand. Stenene findes 7 Spand høje. Maler fra Mikkelssdag til Valborgs Dag. Dammen staar tør den ganske Sommer. Vandet haver sit Fald fra Dals Mølle. Haver ingen vis Søgning uden af adskillige næst omliggende Byers Bønder. Kan avle i Dammen aarlig 11 Læs Mosehø."

Under en Strid 1688 ~~om~~ hvorvidt Vandet, naar Mølleren opstemmer det i Mølledammen, ogsaa gaar ind paa andres Jord, siger et Vidne, at om Vollermisses Tider, naar Mølleren udlader Vandet af Møllen, er det den Aarstid, da der kun falder ringe Regn, og der sjældent males, i Stedet bruges Dammen til Græsning og Højbjergning. Thi hvis Mølleren vilde miste samme Brug og Nytte, kunde han saavel male om Sommeren som om Vinteren. Naar Mølledammen ligger hen som Engma, græsser Mølleren sine Bæster og sit Kvæg deri, og ingen andres kan komme der, da han har det indgrøftet og indgærdet for sig selv, og naar han opstøver Vandet, er det paa hans egen Grund. Et Vidne mener dog, at Vandet ogsaa gaar ind paa andre Mænds Grund i Bierrehave og Kauldzhave. Aaen og det Vand, der kommer fra Dals Mølle, gaar midt igennem Mølledammen og falder lige i Møllekarmen, og naar Mølleren ved Vollermisses Tider ikke vil male længere, har han et lidet Stigbord, hvorigennem han lader Vandet løbe ud under Malekarmen. Hvad Møllens Søgning angik, søgte Fjellebros Tjenere dertil, om Mølleren det begærede, og Husbonden befalede dem det, men Møllen havde ogsaa nogen Søgning fra andre Byer. Flere af Fjellebros Tjenere erklærede dog, at de kun sjældent havde været der.

1692 er Niels Rasmussen i Møllen, som han bebor til sin Død 1730. Maaske er han en Søn af Rasmus Bryde. Han var gift 2 Gange. Første Gang med Maren Rasmusdatter, med hvem han fik 8 Børn, og anden Gang 1705 med Anna Pedersdatter fra Findinge, med hvem han fik 9 Børn.

14. Juli 1728 brændte Møllen med alt, hvad der var i den. De indstævnedes Vidner forklarede, at "ved Middagstider saa de, at Ilden blev antændt i Sallingelunde Møllens Ladehuse, og straks derpaa bespændte Ilden Stuehuset og de andre Huse, saa at Ladehuset faldt først, og siden blev ved samme Ildebrand opbrændt al Møllens Bygning med Mølleværket og Malekarmen, og af Ilden sprang ikke alene de Stene, som var i Møllen, mens endog 2de nye Stene, som stod i Gaarden og nylig var købt til Møllen, og blev deres indehavende Midler og Formue brændt, saa de fik intet reddet." Mølleren Niels Rasmussen opnaaede

ved sit Herskabs Ansøgning 2 Aars Skattefrihed, imod at Møllen inden Frihedsaarenes Udløb igen blev opbygget og sat i behørig Stand.

Møllen Selveje.

1766 skete der den store Forandring med Møllen, at den fra at være Fæste under Fjellebro gik over til at blive Selveje. Den nye Ejer hed Lars Michael Zeuthen. Skødet er dateret 5. April 1766, og heri siges det, at Møllen var beboet af Fæsteren Lorentz Rudolph.

Lars Zeuthen synes ikke at have egnet sig særlig godt til at være Møller, og omsider afhændede han Møllen ved Skøde af 16. April 1781 til Henning Christensen, Møllersvend i Langs Mølle ved Faaborg.

Henning Christensen kom kun til at besidde Sallingelunde Mølle en kort Tid, da han inden lange døde og blev jordet paa Hillerslev Kirkegaard 14. Februar 1782, 31 Aar gammel.

Det blev for Skifteretten angivet, at Enken var forlovet med Møllersvend Hans Corfitzen. Den kirkelige Trolovelse fandt Sted 1. Juli, og derefter blev de viet 8. August 1783.

Møllens Bygninger bestod ifølge Skiftet af en Stuehuslænge paa 13 Fag af Mur og Bindingsværk, samt Kværnhuset med Tilbehør. Et Bryggerhus af Bindingsværk paa 3 Fag. Et Ovnskur, 3 Fag. En Ladehuslænge af Bindingsværk og en ditto Længe med Portrum, 9 Fag. En Fæhuslænge, 8 Fag, samt et Portskjul, 3 Fag, alt med Straatag.

Ved Købekontrakt af 25. Marts 1784 overdrog Hans Corfitzen Møllen til Ole Pedersen, Snedker paa Frederikslund ved Assens.

Ole Pedersen var 1784 blevet gift med Mette Voldborg Jørgensdatter fra Espe. Han døde allerede ved Nytaarstid 1793, kun 42 Aar gammel, og samme Aar giftede Enken sig paany, med Jens Rasmussen fra Harrendrup. Men faa Aar efter døde hun, 23. Januar 1797, kun 39 Aar gammel.

Med Jens Rasmussen var der kommet en dygtig og energisk Mand i Møllen. Efter sin første Hustrus Død giftede han sig anden Gang med Benedicte Jørgensdatter, født i Fjeldsted 1779, og fra disse to nedstammer den Møllerslægt, der besad Møllen indtil 1939.

Beskrivelse af Møllen 1807.

- a. Stuehuset med Mølleværket i Vester, 17 Fag, højt 5 Al., de 12 søndre Fag langt $28\frac{1}{4}$ Al. og dybt 11 Al., 3 Fag næst efter til Nord, langt $7\frac{1}{4}$ Al., dybt $8\frac{3}{4}$ og de 2 nordligste Fag langt 4 Al. og dybt 8 Al. Undertømmer af Eg og Overtømmer af Fyr, klinede Vægge undtagen de 12 søndre Fag, som er murede mod Gaarden. Straatag med Skraagvl i nordre Ende, men i den søndre med ny opstaaende Gavl, beklædt med Fyrrebrædder bagved Møllehjulene. Indretningen er i Orden efter Fagenes Række fra Sonden af saaledes: 6 Fag Mølleværk, som drives ved svære Vandhjul, hvori 2 Kvarne med Knækkehjul, Dræve, Melkasse og alt Tilbehør, og er de 3 sønderste Fag forbygget i Grunden ved en Mængde svære Bjælker og Planker, i hvilket Rum Mølleakslerne har deres Plads, og Gulvet, hvorpaa Kvarne og den øvrige Del af Værket er opstillet, Skærværkloftet kaldet, bestaar af Egeplanker. De 3 norderste Fag i Værket er med Kampestensgulv, og over alle 6 Fag Loft af Fyrrebrædder. Langs med de 3 sønderste Fag paa vesten Side et Udkud til Værkets Udvidelse. langt $6\frac{1}{4}$ Al. og dybt 3 Al., hvor Soldkisten staar; endnu 3 Fag, en Fløj Vester ud fra de 3 sønderste Fag, et Forlagsværk, langt 6 Al., dybt $7\frac{1}{3}$ Al., af samme Slags Materialer og Bygningsmaade som det forhen beskrevne Mølleværk, hvori staar en Pillekværn med Spildræv, Stjernehjul, Knodræv, Knækkehjul, Forlagsdræv paa en liden Aksel og Strækkværn med sit behørigt Soldtøj og Dræv. Og er dette Forlagsgrubbeværk uadskilleligt sammenhængende med Melværket. Dette hele Værk med alt Tilbehør, benævnt og ubenævnt, saasom Melkisten, Trappen, Jerntøj etc., blev under et takseret for 1150 Rdr. Næst Vester 3 Fag delt, $\frac{3}{4}$ Øster Møllesten og $\frac{1}{4}$ Vesten Pigekammer, og i Dagligstuen en Kamin at lave Mad i og Skorsten af raa Sten neden og brændte oven for Taget. Siden 3 Fag delte, $\frac{1}{4}$ Vesten Sovekammer med Murstensgulv og $\frac{3}{4}$ Østen Dagligstue og tvende med Brædder afklædte Senge og Lergulv. De 6 sidste Fag takseret 1 Fag for 50 Rdr. Videre Nord efter 3 Fag Storstue med Fjællegulv, og er der imellem tvende staaende Senge ved østre Væg indrettet med Brædder et Klædeskab. De 2 norderste Fag Gæstekammer med Fjællegulv, og er der ligeledes her ved den østen Side for Enden af Sengen indrettet et Klædeskab. Disse 5 Fag takseret

å Fag for 30 Rdr. Med Loft af Fyrrebrædder endog over Udskuddet i Mølleværket, simple Vinduer og Døre, dog er der i Storstuen og Gæstekamret Spejldøre, og i Gæstekamret og Dagligstuen engelske Vinduer med hvidt Glas. Hele Længens Taksation beløber sig til 1600 Rdr.

b. Bryggerset, et Korshus udbygget Vesten ud fra Møllestuen paa 3 Fag, langt 8 Al., dybt 10 Al., og højt $3\frac{1}{2}$ Al., Undertømmer af Eg og Overtømmer af Fyr, klinede Vægge og Straatag, delt, $\frac{3}{4}$ Sønden Bryggers, Skorsten af raa Sten neden og brændte ovenfor Taget og Ovns gab, med Kampestensgulv; og $\frac{1}{4}$ Norden Ølkælder ligeledes med Gulv af Kamp. Med Loft, Vinduer og Døre takseret å Fag for 24 Rdr. Endnu for den vestre Ende et Ovnskjul paa Egestøtter med Fyrreovertømmer og Straatag, af Værdi 2 Rdr.

c. Det nordre Hus, sammenbygget med Sidehusene, 6 Fag, de 4 østen Fag langt 9 $\frac{3}{4}$ Al., dybt 9 Al., og højt $3\frac{3}{4}$ Al., og de 2 vesterste Fag er at regne for 3 Spidsfag, Undertømmer af Eg og Overtømmer af Fyr, klinede Vægge og Straatag. Fra Vesten saaledes indrettet: foran 2 Fag Indkørsel til Gaarden med dobbelt Port i Krogen, derpaa 4 Fag Høgulv og Faarehus med en Dør, takseret å Fag for 20 Rdr.

d. Det østre Hus med Skraagavle i den søndre Ende og norden løber ud for Enden af nordre Hus, 16 Fag, langt 36 Al., dybt 9 Al., og højt $3\frac{3}{4}$ Al., dog de 2 søndre Fag.... Undertømmer af Eg og Overtømmer af Fyr, klinede Vægge og Straatag. Fra Norden bruges: 4 Fag til Kornhus, 3 ditto Tærskelo, 4 Fag Ko- og Hestestald med 4 Baase og Spilto, 1 Fag Karlekammer med Loft og Vindue, og de 4 sønderste Fag Huggehus, med Døre, takseret å Fag for 20 Rdr., beløber sig til 320 Rdr. og forsikres efter Forlangende med

306 Rdr.

e. Møllestalden, en Bygning sønden for Slusebroen eller uden for Malekarmen, 1 Sønder og Nør, med lige opstaaende Risgavle, 5 Fag, langt $11\frac{3}{4}$ Al., dybt 9 Al., og højt $3\frac{1}{2}$ Al. Undertømmer af Eg og Overtømmer af

788
57

Fyr, klinede Vægge og Straatag, 3/4 Østen
Hestestald med 4 Spiltove og 1/4 Vesten et
Materialhus. Med Døre takseret & Fag for 20 Rdr.

100 Rdr.
2200 Rdr. (?)

Hollandsk Mølle.

1832 blev der holdt Taksation over en ny hollandsk Vejrmølle, der maa være rejst samme Aar. Den beskrives saaledes: Denne Mølle har et Fundament af Kampestensmur i Ottekant, 13 Alen igennem i Tværmaal. Oven over denne Mur begynder Møllens egentlige Bygning, der bestaar af 3 Etager eller Loft foruden Knappen. Denne Bygning er i det hele opført af svært Bindingsværk, hvilket alt er forsynet med fornøden Jernsammenbinding. Møllen selv med Undtagelse af Hatten er udvendig beklædt med Fjælle malede med Oliemaling. Hatten derimod tækket med Straa. Vingernes Længde er 32 Al., ligeledes malede med Oliemaling. I Møllen findes en liggende Aksel, hvis Tykkelse i Kvadrat er 24 Tom. og lang 9 Al., samt en opstaaende Aksel, lang 8 Al. og tyk 18 Tom. i Kvadrat. Desuden findes der tvende Kvarne, nemlig en Grubbe- og en Sigtekvarn, alt med fornøden saavel løbende som staaende Redskaber. Ligeledes findes der alle fornødne Loft, Vinduer og Døre. Efter at alt saaledes paa det nøjeste var eftersat og for en Del specielt vurderet, blev hele denne Mølle med alt dertil hørende, der alt er opført af særdeles gode og nye Materialer, vurderet til 3000 Rdr. Sedler, der udgør i Sølv 2910 Rbdr, som af Enkens Søn Rasmus Jensen forlangtes nedsat til 1500 Rbdr. Sølv.

Taksationen fandt Sted 26. September. 19. Juli var der blevet givet Bevilling til i Vejrmøllen at indlægge den ene af de to i Vandmøllen værende Melkvarne og en Skalkvarn til Grynmalning. Det er da sket senere.

Jens Rasmussen døde 1831. 30. Oktober 1846 udstedte Benedikte Jørgensdatter Skøde til sin Søn, Lars Jørgen Jensen, paa Møllen.

Nye Bygninger.

1852 opførtes et nyt toetages Møllehus paa 6 Fag, 15 Alen langt, $12\frac{1}{2}$ Al. dybt og $7.3/4$ Al. højt, med 4 Kværne og en Grubbekværn.

Det gamle Stuehus var ogsaa snart blevet for trangt for den nye ejer. 1853 blev det nedbrudt og et nyt rejst paa dets Plads. Det er det samme, som staar endnu, og det beskrives saaledes:

"Stuehuset i Vest 11 Fag, dybt 13, langt $28\frac{1}{2}$, højt 4 Al.

Forsiden og nordre Gavl af Grundmur, $1\frac{1}{2}$ Stens Mur muret i Kalk. Bagsiden af Egebindingsværk, murede Vægge i Kalk, kløvet og slinget Kampestensgrund. En grundmuret Kvist paa Forsiden, Straatag, det indvendige Tømmer af Fyr, Fyrrevertømmer, 2 Skorstene. Alt indrettet til Beboelse med Loft, Vinduer og Døre. Fra Nord saaledes:

4 Fag Sal og tvende Gæstekamre, Fjællegulv, 3 Fag Dagligstue og Sovekammer, do. Gulv. 4 Fag Forstue, Køkken, Stengulv, Folkestue, Spisekammer, Fjællegulv, Kælder under 2 Fag, alt efter nøjeste Overslag, vurderet & Fag 140 Rdr., er 1540 Rdr. Repræsentativer, det samme i Sølv.

Tillige blev der bygget et Bryggerhus i Vest, dybt 11 Al., 5 Fag, langt $12.3/4$, højt $3\frac{1}{2}$ Al. Undertømmer af Eg og Overtømmer af Fyr, murede Vægge, Straatag, 1 Skorsten og Ovn samt 1 Kølle, indrettet med Loft, Vinduer og Døre til Bryggers, Stengulv, Mælke- og Pigekammer, Fjællegulv, Locum, ligeledes vurderet & Fag 60 Rdr., er 300 Rdr. Repræsentativer, det samme i Sølv."

Sidste Ejere.

Lars Jørgen Jensen døde 1889, hans Enke Ane Larsdatter 1903. Deres Søn, Anders Iver Larsen, som havde overtaget Møllen, døde 1939, og samme Aar blev Møllen solgt til Johannes Rasmussen.

Selvejere.

Den Bevægelse indenfor Bondestanden, der bestod i Overgangen fra Selveje til Fæste, og som tidligere er omtalt, havde længe været i fuld Gang inden det Tidspunkt, da det første Navn paa en Selvejer forekommer indenfor Hillerslev Sogn. Hvorledes Forholdene har været i de første Aarhundreder efter Valdemar Sejrs Død, derom kan der ingen sikre Oplysninger gives. Har der i en bestemt Periode været overvejende Selvejergaardmænd og forholdsvis faa Fæstere, og naar er det omvendte Forhold indtruffet? Det vides ikke. Men at der tidligere har været adskilligt flere Selvejere end i sidste Halvdel af 16. Aarhundrede synes den foregaaende Fremstilling at tyde paa. De mange Herredsiogder i ældre Tid har sikkert været Selvejere, af de nævnte Sandemænd var kun en Fæster, men fra en saa sen Tid, at det var vanskeligt at faa Selvejere, og af de øvrige nævnte, der hyppigt havde Hverv at varetage paa Tinge, har sikkert ogsaa adskillige været Ejere af deres Gaarde. Endelig maa der vist ogsaa regnes med, at flere af de Gaarde, der var Fæste under Kronen, og som blev solgt ved Mageskifterne i 16. og 17. Aarhundrede, tidligere har været Selvejendom.

Naar der i en Dom, afsagt i Odense 8. Juni 1480, tales om "vore og Kronens Bønder i Højrup", maa der hermed menes Selvejere, der kaldtes Bønder i Modsætning til Kronens Fæstere. At der er Tale om Selvejere, fremgaar ogsaa af, at saa sent som 1583 var der 5 af Højrups 6 Bøndergaarde Selvejendom. Dommen fra 1480 lyder saaledes i Repertoriets Gengivelse:

Kong Hans's Skrivelse fra 1480:

"Vi hans med Guds Naade udvalgt til Danmarcks og Sveriges Rige,
 "Arving til Norige, Hertug i Sleszwich o.s.v. Gør alle vitterligt,
 "at Aar 1480 Torsdag infra Oct. Corporis Christi (8. Juni) paa
 "Raadhuset i Othens, nærværende Karl Biskop i Othens, Hr. Claus Rønnow R.
 "og flere gode Mænd, var for os vore og Kronens Bønder i Høyroppe og
 "bekærede dem, at Sandemænd gjorde Markeskel mellem Espe og Høyropp, og
 "inden foreskrevne Sandemænds Tog gik, gjorde Abbeden i Holme Kloster
 "og "kirckewerie" Lovhævd paa Kirkens Jord, og Kronens Bønder gjorde
 "sammeledes paa deres Jord Lovhævd, som kaldes Høiropp og Woreberger,
 "hvilken Bønders Jord og Kirkens ligger baade under ét Agerskifte og
 "én Skov; og forskrevne Sandemændstog var målt af Biskoppen og bedste
 "Bygdemænd ved Magt at være. Da var der saa paa sagt, at vore og
 "Kronens Bønder skal nyde i alle Maader deres Jord, som de hertil haft har

"af Arild, og Abbeden og "kirkewerie" ved deres Jord,
 "indtil den Sag ind kommer for vor Fader og hans Raad;
 "hvis (hvad) hans Naade for Rette afsigende vorder derom,
 "da bliver det derved, og gange derom, som Lov og Ret er.
 "Datum ut supra nostro sub signeto."

Den sidste Selvejer.

Højrup er den By i Sognet, der forholdsvis har haft flest Selvejergaarde i denne sene Tid. Af Byens 6 Bøndergaarde - Højrupgaard ejedes og beboedes af Hartvig Kaas - var saa sent som 1583 de 4 Selvejendom.

Selv om man maaske ikke altid skal tage den Slags Tingsvidner, der skal godtgøre en Mands Fattigdom, alt for højtideligt, naar det drejer sig om at faa Skatten nedsat, er det dog muligt, at Jørgen Rasmussen virkelig har været saa forarmet, at han omsider i disse vanskelige Tider har set sig nødsaget til at opgive Ejendomsretten til sin Gaard. Og det er sikkert sket snart efter 1644, maaske paa Grund af Skatterestancer til Kronen. I hvert Fald er denne sidste Selvejergaard i Sognet inden 1651 gaaet over til Kronen, der i dette Aar pantsætter den til Jørgen Brahe til Hvedholm for Penge, hvormed han har forstrakt Christian IV., saaledes at Jørgen Brahe maa beholde den som et brugeligt Pant. Inden længe har han faaet den fulde Ejendomsret til Gaarden, der er blevet henlagt under Fjellebro, der ejedes af Jørgen Brahe og hans Sønner. I Matriklen 1688 er Gaarden opført under Sallingelunde som No. 1, nuværende Matr.No.5 af Sallinge.

Landgilde til Kronen.

Den Landgilde, der svaredes til Kronen af dens Bønder, Fæstere saavel som Selvejere, findes indført i Lensregnskaberne. Det ældste Nyborg Lens Regnskab, der indeholder Landgilden, er fra 1591/2 og ser saaledes ud for Hillerslev Sogns Vedkommende:

Sallinng

Rasmus Muell

X Skr. rug i Aar

Xij skr. biug 2 Aar

XX skr. ar 3 Aar - giffues thz Aar 91

VI marc gesterj gaffs neste forgangen Aar 12 sk

XX sz stour pending biug och skal giffues i thil-

iij Korter Smør kommend Aar 20 sk rug

iij Korter aff i kou

j gaasz

var fri i neste
forgangen Aar och
er fri i nest thilkom-
ende Aar

(i faar huer 2 Aar - giffues thete Aar
(j Lamb vdi 3 Aar thillige och er quidt huer
fierde Aar. var quidt 87, oc udgaffues
88 : 89: 90: och er frj thete Aar 91
och schal giffues igen Anno 92, 93 och 94.

Matz Steer

vij skr ruig i Aar

viij skr biug 2 Aar

vdj fremfarne Aaringe { Xiiij skr ar 3 Aar - giffuis thete Aar ock gaff
findis thenne mand att { ij Korter aff en senisten
haffue giffuen huer { Kou Aarlige viij sk biug och schal giffue
thredie Aar j Koe som j Lamb huer 3 Aar - i neste thilkomende Aar vij sk
hand i neste forgangen j Gaasz Aarlige rug
Aar udgaff, och er nu j Otting Smør Aarlige udgaffs 89, er frj Anno 90
sat for ij parte Aar- Iiijt gesterj och skall giffues Anno 92
lig att udgiffue. Xiiij sz j alb stour pending